

УДК 94(477):327(4):32(091)

DOI <https://doi.org/10.35433/history.112111>

Слободянюк Сергій,

здобувач ступеня доктора філософії

Житомирського державного

університету імені Івана Франка,

slobodianiuk366@gmail.com

ORCID: 0009-0009-4725-9566

ResearcherID: rid113795

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ КОНСТРУКТИВІЗМ ЮРІЯ ЛИПИ: УКРАЇНЬСЬКА ДОКТРИНА ТА ЇЇ ЗІСТАВЛЕННЯ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ МОДЕЛЯМИ

Анотація

Мета статті полягає у здійсненні порівняльного аналізу геополітичної теорії Юрія Липи та європейських концепцій першої половини ХХ століття з метою визначення місця українського національного проєкту у загальноєвропейському дискурсі. *Методологія дослідження* ґрунтується на поєднанні історико-генетичного та порівняльного підходів, дискурсивного аналізу. Використовується конструктивістський підхід, що трактує геополітику як результат культурних та ідеологічних конструктів. *Наукова новизна* статті полягає у тому, що вперше здійснено системне зіставлення української доктрини Ю. Липи, яка поєднує національну ідею з просторовими концепціями першої половини ХХ століття. *Висновки.* Зіставлення Чорноморської доктрини з теоріями Ф. Ратцеля, Р. Челлена, Г. Маккіндера, К. Хаусхофера показує, що Ю. Липа трансформував їх у власний конструктивний проєкт, де національна ідея виступає рушієм економічної та культурної консолідації. Європейські геополітичні підходи простору існування («Lebensraum»), «Серцевинної землі» («Heartland»), пан-ідеї співвіднесені з українською національною перспективою, формуючи оригінальну модель регіональної співпраці. Особливе місце у його проєкті займав Чорноморський простір, зокрема Крим, який мислитель трактував як ключ до контролю над торговельними шляхами, річковими системами та стратегічними регіонами Кавказу й Каспію.

Ключові слова: Юрій Липа, Чорноморська доктрина, простір існування, пан-ідея, Фрідріх Ратцель, Рудольф Челлен, Гелфорд Маккіндер, Карл Хаусхофер.

Постановка проблеми. У сучасному осмисленні українського націоналізму питання геополітичного самовизначення постає як ключовий інтелектуальний і політичний виклик, який відображає прагнення нації утвердити себе у світовій системі. Тому звернення до спадщини Юрія Липи, який у міжвоєнний період запропонував концепцію України як геополітичного ядра Чорноморського регіону, набуває особливого значення. Його підхід поєднував конструктивістське розуміння нації як політичного

проекту з практичними національними орієнтирами. Ідеї Липи спираються на західні геополітичні теорії і мають з ними очевидні паралелі, але його українська доктрина має власні оригінальні положення.

Мета статті полягає у здійсненні порівняльного аналізу геополітичної теорії Юрія Липи та європейських концепцій першої половини ХХ століття з метою визначення місця українського національного проекту у загальноєвропейському дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі європейські геополітичні теорії розглядаються крізь призму критичного переосмислення їхніх засад та впливу на політичну думку ХХ століття. Дослідження Александроса Стогіанноса спрямоване на деконструкцію міфів про просторово детермінований характер положень теорії Фрідріха Ратцеля. На думку дослідника, поняття простору існування («Lebensraum») у Ф. Ратцеля не зводилося до виправдання експансії, а мало і культурно-економічний вимір. (Stogiannos, 2019, р.61–66.). Цю гіпотезу розвивають Костачіє Сільвіу та Даміан Ніколае, які підкреслюють, що концепція Ф. Ратцеля в своїй основі будується не лише на просторовій експансії, але й на усвідомленні культурної місії держави (Silviu and Nicolae, 2010).

У дослідженні Рагнара Бйорка та Томаса Лундена аналізується спадщина Рудольфа Челлена, який увів термін «геополітика» та розглядав слідом за Ф. Ратцелем державу як живий організм. Автори показують, що дослідження Р. Челлена поєднувало територіальний, економічний та національний виміри. (Björk and Lundén, 2021, pp. 63–133).

Герард Кернс аналізує теорію Хардленду («Heartland») Гелфорда Маккіндера у розрізі імперського контролю над простором, де Східна Європа вбачалася ключовим регіоном для домінування (Kearns, 2009).

Ярослав Масаля розглядає моделі «пан-ідеї» Карла Хаусхофера, які демонструють імперське мислення та прагнення створити великі простори як альтернативу англо-американському домінуванню (Masała, 2015).

Таким чином, сучасні дослідження акцентують на багатовимірності європейських геополітичних моделей початку і середини ХХ століття. Погляди Ф. Ратцеля, Р. Челлена, Г. Маккіндера, К. Хаусхофера створили підґрунтя для української геополітичної доктрини Юрія Липи, яка поєднує культурний та просторовий виміри, але відкидає імперські моделі, пропонуючи власне бачення ролі України як центра цивілізаційного тяжіння.

Творча спадщина Юрія Липи досліджується в різних площинах – біографічній, бібліографічній, краєзнавчій, джерелознавчій, літературознавчій, мовознавчій, політологічній, історичній та інших, які загалом можна назвати липознавчими студіями. Але націоналістична

геополітична концепція Ю. Липи досі не отримала належного висвітлення та аналізу. Хоча у низці праць уже розпочато окреслення ключових положень Чорноморської доктрини та її значення для формування геостратегії України. Це роботи Олександра Федоренка (Федоренко, 2002), Федіра Медвіда (Медвідь, 2007), Лесі Домашенко (Домашенко, 2008), Володимира Барана (Баран, 2011), Юлії Василевич (Василевич, 2012) які закладають основу для подальшого глибшого осмислення ідей Ю. Липи як українського націоналіста.

В той же час у науковій літературі досі бракує системного співставлення провідних західноєвропейських геополітичних моделей із українською доктриною Ю. Липи. Цей фактор обумовлює актуальність розгляду української геополітичної традиції у європейському контексті як самостійної та оригінальної моделі.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні історико-генетичного та порівняльного підходів, що дозволяє проаналізувати основні положення європейських геополітичних концепцій і зіставити їх із доктриною Ю. Липи. Використовується конструктивістський підхід, що трактує геополітику як результат культурних та ідеологічних конструктів. Основними методами є порівняльний аналіз, контент-аналіз текстів, а також дискурсивний аналіз, спрямований на виявлення того, як у теоріях Ф. Ратцеля, Р. Челлена, Г. Маккіндера, К. Хаусхофера та Ю. Липи формувалися поняття простору і місії держави. Такий комплексний підхід дає змогу показати оригінальність української геополітичної доктрини Липи, яка стала альтернативною імперським парадигмам.

Результати. Геополітичний конструктивізм пояснює, що простір і політична реальність формуються не географією, а соціальними практиками та дискурсами. У цьому процесі вирішальне значення має націоналізм, адже саме він створює ідентичності та уявлення, які визначають місце нації у світі. Націоналізм стає головним механізмом конструювання геополітичної ролі держави, перетворюючи її на активного суб'єкта міжнародних відносин.

Геополітичний конструктивізм як окрема теорія виник у кінці ХХ століття, але його інтелектуальні витоки сягають першої половини ХХ століття, коли почали створюватися проекти конструювання політичного простору. Саме в цей період з'являються класичні геополітичні концепції Ф. Ратцеля та Р. Челлена, які заклали основи розуміння держави як «організму», що розвивається у взаємодії з простором. Важливу роль відіграли також ідеї К. Хаусхофера, який поєднав географічні фактори з політичними амбіціями та створив концепцію так званих «пан-ідей» або «континентальних блоків». Концепція «Heartland» як ключова геополітична територія, контроль над якою забезпечує домінування у світовій політиці, Г. Маккіндера, визначила стратегічне бачення світового простору.

Особливе місце в цьому інтелектуальному контексті займає спадщина Ю. Липи, який у своїх працях поєднав класичні геополітичні підходи з українським культурно-цивілізаційним виміром, наголошуючи на ролі географічної унікальності етнічних земель та історичної місії української нації у визначенні її цивілізаційного призначення.

Розглянемо спільні риси та відмінності геополітичного конструктивізму Ю. Липи й європейських моделей, зокрема просторовий вимір, а також визначимо їхні домінуючі (імперську) або об'єднавчу (інтегративну) складові.

Ф. Ратцель у «Політичній географії» сформулював концепцію держави як організму, що виникає з нерозривної єдності народу та простору існування («Lebensraum»). Він наголошував, що «національні утворення залишаються міцно пов'язаними із землею. Їхня політика може виглядати спрямованою назовні, але їхнє життя завжди залишається хронічно прив'язаним до ґрунту, до землі» (Ratzel, 1897, pp. 4–5). Таким чином, розвиток держави є поступовою організацією території через дедалі тісніший зв'язок із народом. Природні ресурси, які освоює суспільство, збільшують його силу, але водночас роблять його залежним від цього простору.

Ключовим елементом його теорії є політична ідея, яку він називає «душею держави». Вона забезпечує тривалість держави навіть після розпаду її політичних форм: «Ідея, яка оживлює державу, не дає їй зникнути, навіть якщо політична форма розпадається... У культурній державі ж носієм ідеї стає весь народ, який постійно оновлює «душу» держави й робить її життя безперервним» (Ratzel, 1897, p.7). Найсильніші держави – це ті, де політична ідея формує цілісність і життєздатність.

Ф. Ратцель бачить державу як організм, у якому «певна частина земної поверхні так тісно поєднана з народом, що властивості держави нерозривно пов'язані з властивостями народу та ґрунту» (Ratzel, 1897, p. 4). Найважливішими чинниками він визначив розмір, розташування, межі, тип і форму ґрунту, його родючість, водні ресурси та співвідношення з іншими частинами земної поверхні. До цього додаються море й навіть непридатні для проживання території, які на перший погляд не мають політичного значення, але все разом утворює «землю».

У понятті «ґрунт» Ф. Ратцель бачить не лише природну основу, а й духовно-історичний вимір. «Коли ми говоримо про «нашу землю», то в нашому уявленні до цієї природної основи додається все, що людина створила на ній і що закарбувалося в пам'яті» (Ratzel, 1897, p. 5). Таким чином, первісно географічне поняття наповнюється культурним і духовним змістом, стаючи носієм історичної пам'яті та ідентичності.

Отже, у Ф. Ратцеля держава постає як організм, що живе й розвивається завдяки єдності народу та ґрунту, а її сила визначається не лише

матеріальними ресурсами, а й духовним зв'язком із простором існування. Цей простір є не просто географічною основою, а й фундаментом історичної пам'яті та культурної ідентичності, що забезпечує політичну тривкість і життєздатність держави.

Р. Челлен, шведський юрист, державознавець і політик, увів у науковий обіг термін «геополітика». Спираючись на Ф. Ратцеля, він розвинув ідею держави як «форми життя», але зробив акцент на її динамічному характері. Якщо Ф. Ратцель описував державу як природний організм, що виростає з простору існування, то Р. Челлен трактував її як конструкт, який постійно адаптується до історичних і географічних умов: «Кожна держава виступає як індивідуум зі своїм особливим характером, власними інтересами, способом дій та світом почуттів: як «могутнє живе буття з самостійною волею», що стоїть над приватними та навіть суспільними сферами... (Kjellen, 1917, р. 35). Р. Челлен бачить завдання держави в розвитку ресурсів та природних багатств своєї землі, і воно має таку ж обов'язкову силу, як і вимога для людини підтримувати своє здоров'я (Kjellen, 1917, р. 60).

Ю. Липа працював в іншому історичному контексті, а саме умовах національно-визвольної боротьби, де головним було довести право українського народу на власну державу. Він фактично продовжив традицію органічного розуміння держави та її зв'язку з простором існування, які розробляли Ф. Ратцель та Р. Челлен, але переніс акцент із природно-географічних чинників на культурну місію народу. У трилогії – «Призначення України» (1938), «Чорноморська доктрина» (1940) та «Розподіл Росії» (1941) – Ю. Липа запропонував власну культурно-цивілізаційну концепцію, де вирішальну роль відіграє духовна ідея та історичне покликання. Ю. Липа вважав, що українська держава має формуватися навколо Чорного моря як центру цивілізаційного тяжіння, а її сила полягає у здатності реалізувати власне призначення: «Чорне море – це економічне й духовне опертя для чорноморських країн. Вони творять разом із ним економічну й духовну єдність. Чорноморський простір – це життєдайний простір України. Україні належить перше місце серед чорноморських країн з огляду на її простір, багатства й енергію людності» (Липа, 1942, с. 3).

Центральною органічною точкою чорноморського конструкту виступають українські землі, що простягаються від Дунаю до Кавказу, які він визначав як «українське склепіння»: «Україна – це склепіння довкола Чорного моря, склепіння, що має й свій ключ, і свої пункти смерті, і свій геополітичний зміст. Склепіння – це живий організм, і важкі експерименти й спроби заламання його – відбиває цей організм, навіть підсвідомо, зі згубою для нападника» (Липа, 1942, с. 14)

Метафорично Ю. Липа описував цей простір існування як фортецю з природними «брамами» – гирлом Дунаю, прикаспійськими степами та

протоками Босфор і Дарданелли, які визначають стратегічні шляхи доступу (Липа, 1942, с. 9). Це і є природними кордонами, що захищають його від зовнішньої експансії. Особливу увагу він приділяв річковій мережі басейну Чорного моря (Дністер, Південний Буг, Дніпро, Дон, Кубань, Кума, Кизил-Ірмак, Маріца), наголошуючи на її значенні для єдності простору. Якщо українські землі Ю. Липа називав «склепінням» цієї фортеці, то малоазійське узбережжя – її «підмурком». Слабким місцем чорноморського простору, на думку дослідника, є так званий «Іранський поміст» – єдиний широкий вихід, який відкриває шлях до океанів. До моделі Липи входила й територія Росії, природні межі якої, на його думку, утворюють ліси й болота Білорусі на півночі, пустелі на сході, Каспійське море та Кавказькі гори на півдні, а також плоскогір'я Малої Азії, Балкани й Карпати на заході.

Незважаючи на спільні для європейських мислителів й Ю. Липи визнання нерозривного зв'язку народу й території, їхні підходи різняться. Якщо Ф. Ратцель пояснював державність через географічні чинники, Р. Челлен – через взаємодію простору, народу, економіки та влади, то Ю. Липа – через культурно-історичну ідентичність і цивілізаційну місію: «Яке є то покликання України? Встановлення вищого морального порядку в собі, піднесення на вищий щабель моральності й добробуту цілого Чорноморського сточища. Цим збагатиться світ на нові людські цінності, на невидані досі над Чорним морем нові людські сили. Це покликання вимагає величності. Як би не починалась тепер українська державність, але не може вона мати іншої будуччини, як великої економічної одиниці з великими політичними крайовими обривами» (Липа, 1942, с. 35–36).

К. Хаусхофер як один із засновників класичної геополітики прагнув пояснити політичні процеси через просторові закономірності та великі наднаціональні проекти. В праці «*Geopolitik der Pan-Ideen*» він сформулював ідею пан-ідей як масштабних проектів – об'єднань на континентах, які, на його думку, могли визначати світову політику. Зокрема К. Хаусхофер розглядав Пан-Азію, Пан-Європу, Пан-Америку, Пан-Африку та Пан-Австралію як можливі геополітичні утворення (Haushofer, 1931, р. 26). К. Хаусхофер висуває гіпотезу, що пан-ідеї мають різну природу й потенціал, вони можуть бути як інструментами світової організації, так і вираженням націоналістичних чи революційних прагнень. Їхня життєздатність залежить від просторових умов, історичного досвіду та здатності поєднувати інтереси народів із новими формами політичної організації (Haushofer, 1931, pp. 74–75) Таким чином, національна ідея для нього виступає лише інструментом для просторової організації. Нація у його схемі є лише складовою конструкції пан-ідеї.

Натомість в концепції Ю. Липи, Чорноморський простір не є колоніальним і не має бути підпорядкованим зовнішнім силам. Він наголошував, що народи Чорного моря мають власну місію, мораль і ритм

життя, а їхнє об'єднання повинно ґрунтуватися на взаємному доповненні та спільних економічних інтересах: «Чорноморський простір не колоніальний простір для інших народів. Він має своє призначення, свою власну мораль і ритм суспільного життя. Чорноморські народи доповнюються взаємно – і в своїх матеріальних добрах, і в своїх духових змаганнях» (Липа, 1942, с. 89).

Україні в цьому союзі відводилося центральне місце завдяки своєму географічному положенню та людському потенціалу. Ю. Липа підкреслює, що «Ініціатива України в об'єднанні Чорноморських держав для економічної і політичної співпраці випливає зі географічного положення і характеру її людности. Українське масове склепіння – це осердя Чорноморських просторів і багатств. Найбільше її багатство – це зорганізована збірна енергія, тобто людина». Тому і націоналізм у Липи не є допоміжним засобом, а виступає рушієм, що формує нову політичну доктрину – «доктрину розуму й науки», яка забезпечує справедливість і самостійність регіону (Липа, 1942, с. 90). Особлива роль націоналізму полягає в тому, що він не лише мобілізує народ до боротьби за політичну незалежність, але й спрямовує його до творення власних форм економічного та суспільного життя. Саме в цьому контексті Ю. Липа наголошував: «Дорогу до Чорноморських форм продукції вказує передовім націоналістичний рух у цім просторі. Націоналізм, як шукання індивідуальності народу, не може спинитися на підкреслюванні тільки зовнішніх прикмет народу і змагання до політичної незалежності. Шукання індивідуальності народу послідовно направляє до утвердження власних форм суспільного життя і праці» (Липа, 1942, с. 78).

Для Ю.Липи важливим геополітичним важілем Чорноморського простору є Крим, адже саме цей півострів дозволяє контролювати не лише Чорне море, а й річкові системи, що до нього ведуть, і навіть виходи до Каспію та Кавказу. Він бачить у Криму концентровану силу, здатну визначати долю цілих регіонів: «... це ідеальний ключ до панування над Чорним морем» (Липа, 1942, с. 74).

Водночас майбутнє України значною мірою залежить від її здатності вибудувати союзницькі відносини з причорноморськими та кавказькими країнами. Туреччина, Болгарія, держави Кавказу й Закавказзя становлять природне коло партнерів, з якими Україна має спільні інтереси. Зокрема Ю. Липа зауважує, що «три Чорноморські народи знайшли себе в нечуваних переслідуваннях долі і простують очищені до власного призначення. Опершись на Чорнім морі, вони знайдуть спільну мову. Це Україна, Туреччина і Болгарія» (Липа, 1942, с. 64). Спільний вектор розвитку з ними може забезпечити Україні перспективи економічного зростання, розширення транспортних коридорів та укріплення позицій у Чорноморському регіоні.

Таким чином, Ю. Липа, спираючись на теорію пан-ідеї К. Хаусхофера, створює власну концепцію, де саме нація є джерелом сили, а пан-ідеї народжуються з її прагнення до самостійності й розвитку.

Ще однією стратегічною концепцією ХХ століття, що вплинули на Чорноморську доктрину Ю. Липи, була «теорія Heartland» Г. Маккіндера. Його стаття «*The Geographical Pivot of History*» формулює ідею, що контроль над Східною Європою відкриває шлях до контролю над «Серцевинною землею» (Heartland). Це, на думку Г. Маккіндера, територія від Волги до Янзи, від Арктики до Гімалаїв – центральний простір Євразії, багатий на ресурси й важливий для транспортних шляхів. Г. Маккіндер стверджував, що той, хто володіє Heartland, може контролювати весь континент і, як результат, світову політику (Mackinder, 1904, pp. 434–435).

На відміну від Маккіндера Ю. Липа в роботі «Розподіл Росії» характеризує доктрину «Схід–Захід» як небезпечну для України, адже вона розриває її простір і перетворює на поле чужих впливів: «Прикладімо «схід–захід» до українського релігійного життя – і будемо мати релігійну війну; прикладімо «схід–захід» до політичних орієнтацій – і будемо мати вдячне поле до перепису чужих агентів; прикладімо нещукну форму «народу-бастарду» до окреслення українського характеру – і будемо мати джерело українського поразенства, а не відчуття серединності» (Липа, 1954, с. 65). Він наголошує, що справжня вісь української історії та культури – це «Південь–Північ». Саме Південь, Чорне море, Дунай, Закавказзя й Середземномор'я були джерелом християнства, напрямом експансії князів Київської Русі та осердя політичних і торговельних контактів. Липа бачить у цій осі не загрозу, а основу для розвитку й самостійності, адже вона формує власну геополітичну місію України. «...Українська вісь Південь–Північ є одною з найатракційніших геополітичних осей на просторах між Балтією й Уралом» (Липа, 1954, с. 65).

Висновки. Зіставлення Чорноморської доктрини з європейськими концепціями Ф. Ратцеля, Р. Челлена, Г. Маккіндера, К. Хаусхофера показує, що Ю.Липа не механічно адаптував їхні геополітичні ідеї, а трансформував їх у власний конструктивний проєкт, де національна ідея виступає рушієм економічної та культурної консолідації. Європейські геополітичні підходи простору існування («Lebensraum»), «Серцевинної землі» («Heartland»), пан-ідеї співіднесені з українською національною перспективою, формуючи оригінальну модель регіональної співпраці. Доктрина Ю.Липи поєднала національну ідею з просторовими та цивілізаційними орієнтирами, що відкривала перспективи для сучасного осмислення ролі України у Східній Європі та Причорномор'ї. Особливе місце у його проєкті займав Чорноморський простір, зокрема Крим, який мислитель трактував як ключ до контролю над торговельними шляхами, річковими системами та стратегічними регіонами Кавказу й Каспію. Його бачення України як центру

Чорноморського регіону відображає прагнення створюючи власний національний цивілізаційний проєкт.

Джерела та література

Баран, В. (2011). Юрій Липа про геополітичне становище чорноморських країн першої половини ХХ ст. *Матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. "Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи"* (Тернопіль, 15 квітня 2011 р.), сс. 18–21. Вектор, Тернопіль.

Василевич, Ю. (2012). Чорноморська концепція Юрія Липи у геополітичній думці України. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*, т. 178, вип. 166, сс. 8–11. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_178_166_4 (отримано: 7 травня 2026).

Домащенко, Л. (2008). Концепції чорноморської орієнтації України у вітчизняній політичній думці першої половини ХХ століття, КНУ ім. Т. Шевченка. Київ.

Липа, Ю. (1942). Чорноморська доктрина, друге видання, Український чорноморський Інститут, Одеса, доступно в: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21865/file.pdf> (отримано 3 травня 2026).

Липа, Ю. (1953). Призначення України, друге незмінене видання Українська книгарня «Говерла», Нью-Йорк, доступ в: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3695/file.pdf> (отримано 2 травня 2026).

Липа, Ю. (1954). Розподіл Росії, друге справлене видання, Українська книгарня «Говерла», Нью-Йорк, доступ в: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/286/file.pdf> (отримано 1 травня 2026).

Медвідь, Ф. (2007). Юрій Липа як фундатор “чорноморської доктрини” України. *Дні науки філософського факультету – 2007: Міжнар. наук. конф. (18–19 квітня 2007 р.): Матеріали доп. та вист.* Т. 1, сс. 131–133. Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”: Київ.

Федоренко, О. (2002) Актуальні аспекти геополітичної концепції Юрія Липи. *Українознавство: науковий, суспільно-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський, педагогічний журнал*, (4), Науково-дослідний інститут українознавства (НДІУ) МОН України, Київ, сс. 240–242.

Björk, R. and Lundén, T. (eds.) (2021), Territory, State and Nation: The Geopolitics of Rudolf Kjellén, Berghahn Books, New York, <https://doi.org/10.3167/9781800730724>

Kearns, G. (2009). Geopolitics and Empire: The Legacy of Halford Mackinder, Oxford University Press, New York. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199230112.003.0002>

Kjellén, R. (1917), Der Staat als Lebensform, S. Hirzel Verlag, Leipzig, available at: <https://identityhunters.org/wp-content/uploads/2017/07/rudolf-kjellen-der-staat-als-lebensform.pdf> (accessed 5 May 2026).

Macala, J. (2015). The Conception of Geopolitical Triangle of Powers – Karl Haushofer’s Kontinentalblock, Between Western and Eastern Europe: political studies: past and the present Eds. S. Dudra and P. Pochyly, Chicago, p. 99-117, available at: https://www.academia.edu/13168194/The_Conception_of_Geopolitical_Triangle_of_Powers_Karl_Haushofers_Kontinentalblock (accessed 5 May 2026).

Makkinder, H. (1904) *The Geographical Pivot of History*. *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4 (Apr., 1904), pp. 421-437, <https://doi.org/10.2307/1775498>, available at: <https://dn720002.ca.archive.org/0/items/The-geographical-pivot-of-history/The%20Geographical%20Pivot%20of%20History%20by%20Halford%20John%20MacKinder.pdf> (accessed 5 May 2026).

Haushofer, K. (1931). *Geopolitik der Pan-Ideen*, Zentral-Verlag G.m.b.H, Berlin, available at: <https://digital.zlb.de/viewer/metadata/1365412881/> (accessed 2 May 2026)

Ratzel, F. (1897). *Politische Geographie: Geographie des Staates, des Handels und des Krieges*. Leipzig: Oldenbourg, available at: https://ia801600.us.archive.org/25/items/politischegeogra00ratzuoft/politischegeogra00ratzuoft_bw.pdf (accessed 1 May 2026)

Silviu, C. and Nicolae, D. (2010). Ratzel and the german geopolitical school – the inception of culture as an essential element and factor in the political geography. *Revista Română de Geografie Politică*. Year XII, no. 2, November, pp. 298–308, available at: https://rgrp.uoradea.ro/art/2010-2/09_RRGP-215-Costachie.pdf (accessed 5 May 2026)

Stogiannos, A. (2019). *The Genesis of Geopolitics and Friedrich Ratzel Dismissing the Myth of the Ratzelian Geodeterminism*, Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98035-5>, available at: <https://somaticles.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/01/historical-geography-and-geosciences-alexandros-stogiannos-the-genesis-of-geopolitics-and-friedrich-ratzel-springer-international-publishing-2019.pdf> (accessed 3 May 2026)

References

Baran, V. (2011). Yurii Lypa pro heopolitychne stanovyshe Chornomorskykh krain pershoi polovyny XX st. *Materialy XIII Vseukr. nauk.-prakt. konf. "Formuvannia pravovoi derzhavy v Ukraini: problemy i perspektyvy"* (Ternopil, 15 kvitnia 2011 r.), ss. 18–21. Vektor, Ternopil [In Ukrainian].

Vasylevych, Yu. (2012). Chornomorska kontsepsiia Yurii Lypy u heopolitychnii dumtsi Ukrainy. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Serii: Politolohiia*, t. 178, vyp. 166, ss. 8–11. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_178_166_4 (otrymano: 7 travnia 2026) [In Ukrainian].

Domashchenko, L. (2008). *Kontsepsii chornomorskoj orientatsii Ukrainy u vitchyzniansii politychnii dumtsi pershoi polovyny XX stolittia*, KNU im. T. Shevchenka. Kyiv [In Ukrainian].

Lypa, Yu. (1942). *Chornomorska doktryna*, druhe vydannia, Ukrainyskyi chornomorskyi Instytut, Odesa, dostupno v: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/21865/file.pdf> (otrymano 3 travnia 2026) [In Ukrainian].

Lypa, Yu. (1953). *Pryznachennia Ukrainy*, druhe nezminene vydannia Ukrainaska knyhnarnia «Hoverla», Niu-York, dostup v: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3695/file.pdf> (otrymano 2 travnia 2026) [In Ukrainian].

Lypa, Yu. (1954). *Rozpodil Rosii*, druhe spravlene vydannia, Ukrainaska knyhnarnia «Hoverla», Niu-York, dostup v: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/286/file.pdf> (otrymano 1 travnia 2026) [In Ukrainian].

Medvid, F. (2007). Yurii Lypa yak fundator "chornomorskoj doktryny" Ukrainy. *Dni nauky filosofskoho fakultetu – 2007: Mizhnar. nauk. konf.* (18–19 kvitnia 2007 r.):

Materialy dop. ta vyst. T. 1, ss. 131–133. Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”: Kyiv [In Ukrainian].

Fedorenko, O. (2002). Aktualni aspekty heopolitychnoi kontseptsii Yurii Lypy. Ukrainoznavstvo: naukovyi, suspilno-politychnyi, kulturno-mystetskyi, relihiino-filosofskiy, pedahohichniy zhurnal, (4), Naukovo-doslidnyi instytut ukrainoznavstva (NDIU) MON Ukrainy, Kyiv, ss. 240–242 [In Ukrainian].

Björk, R. and Lundén, T. (eds.) (2021), Territory, State and Nation: The Geopolitics of Rudolf Kjellén, Berghahn Books, New York, <https://doi.org/10.3167/9781800730724> [In English].

Kearns, G. (2009). Geopolitics and Empire: The Legacy of Halford Mackinder, Oxford University Press, New York. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199230112.003.0002> [In English].

Kjellén, R. (1917), Der Staat als Lebensform, S. Hirzel Verlag, Leipzig, available at: <https://identityhunters.org/wp-content/uploads/2017/07/rudolf-kjellen-der-staat-als-lebensform.pdf> (accessed 5 May 2026) [In German].

Macala, J. (2015). The Conception of Geopolitical Triangle of Powers – Karl Haushofer`s Kontinentalblock, *Between Western and Eastern Europe: political studies: past and the present* Eds. S. Dudra and P. Pochyly, Chicago, p. 99-117, available at: https://www.academia.edu/13168194/The_Conception_of_Geopolitical_Triangle_of_Powers_Karl_Haushofers_Kontinentalblock (accessed 5 May 2026) [In English].

Mackinder, H. (1904) The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4 (Apr., 1904), pp. 421-437, <https://doi.org/10.2307/1775498>, available at: <https://dn720002.ca.archive.org/0/items/The-geographical-pivot-of-history/The%20Geographical%20Pivot%20of%20History%20by%20Halford%20John%20MacKinder.pdf> (accessed 5 May 2026) [In English].

Haushofer, K. (1931). Geopolitik der Pan-Ideen, Zentral-Verlag G.m.b.H, Berlin, available at: <https://digital.zlb.de/viewer/metadata/1365412881/> (accessed 2 May 2026) [In German].

Ratzel, F. (1897). Politische Geographie: Geographie des Staates, des Handels und des Krieges. Leipzig: Oldenbourg, available at: https://ia801600.us.archive.org/25/items/politischegeogra00ratzuoft/politischegeogra00ratzuoft_bw.pdf (accessed 1 May 2026) [In German].

Silviu, C. and Nicolae, D. (2010). Ratzel and the german geopolitical school – the inception of culture as an essential element and factor in the political geography. *Revista Română de Geografie Politică*. Year XII, no. 2, November, pp. 298–308, available at: https://rrgp.uoradea.ro/art/2010-2/09_RRGp-215-Costachie.pdf (accessed 5 May 2026) [In English].

Stogiannos, A. (2019). The Genesis of Geopolitics and Friedrich Ratzel Dismissing the Myth of the Ratzelian Geodeterminism, Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98035-5>, available at: <https://somaclies.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/01/historical-geography-and-geosciences-alexandros-stogiannos-the-genesis-of-geopolitics-and-friedrich-ratzel-springer-international-publishing-2019.pdf> (accessed 3 May 2026) [In English].

Slobodianiuk S. GEOPOLITICAL CONSTRUCTIVISM OF YURIY LYPY: THE UKRAINIAN DOCTRINE AND ITS COMPARISON WITH EUROPEAN MODELS

Abstrakt

The purpose of the article is to conduct a comparative analysis of Yuriy Lypa's geopolitical theory and European concepts of the first half of the 20th century in order to determine the place of the Ukrainian national project within the broader European discourse. The research methodology is based on a combination of historical-genetic and comparative approaches, as well as discourse analysis. A constructivist perspective is applied, interpreting geopolitics as the result of cultural and ideological constructs. The scientific novelty of the article lies in the fact that, for the first time, a systematic comparison is made between Lypa's Ukrainian doctrine, which integrates the national idea with spatial concepts of the early 20th century.

Conclusions. *The comparison of the Black Sea Doctrine with the theories of F. Ratzel, R. Kjellén, H. Mackinder, and K. Haushofer demonstrates that Yuriy Lypa transformed them into his own constructive project, where the national idea serves as the driving force of economic and cultural consolidation. European geopolitical approaches such as the concept of "Lebensraum," the "Heartland" theory, and pan-ideas are correlated with the Ukrainian national perspective, forming an original model of regional cooperation. A special place in his project was occupied by the Black Sea region, particularly Crimea, which the thinker interpreted as the key to controlling trade routes, river systems, and strategic areas of the Caucasus and Caspian.*

Keywords: *Yuriy Lypa, Black Sea Doctrine, Lebensraum, pan-idea, Friedrich Ratzel, Rudolf Kjellén, Halford Mackinder, Karl Haushofer.*

Slobodianik S. GEOPOLITYCZNY KONSTRUKTYWIZM JURIJJA LYPY: DOKTRYNA UKRAIŃSKA I JEJ PORÓWNANIE Z MODELAMI EUROPEJSKIMI

Streszczenie

Celem artykułu jest przeprowadzenie analizy porównawczej teorii geopolitycznej Jurija Lypy oraz europejskich koncepcji pierwszej połowy XX wieku w celu określenia miejsca ukraińskiego projektu narodowego w ogólnoeuropejskim dyskursie. Metodologia badań opiera się na połączeniu podejścia historyczno-genetycznego i porównawczego oraz analizie dyskursu. Wykorzystano podejście konstruktywistyczne, które traktuje geopolitykę jako rezultat konstrukcji kulturowych i ideologicznych. Nowość naukowa artykułu polega na tym, że po raz pierwszy dokonano systematycznego zestawienia ukraińskiej doktryny J. Lypy, łączącej ideę narodową z koncepcjami przestrzennymi pierwszej połowy XX wieku.

Wnioski. *Porównanie Doktryny Czarnomorskiej z teoriami F. Ratzela, R. Kjelléna, H. Mackindera i K. Haushofera pokazuje, że Jurij Lypa przekształcił je w swój własny konstruktywny projekt, w którym idea narodowa pełni rolę siły napędowej konsolidacji gospodarczej i kulturowej. Europejskie podejścia geopolityczne, takie jak przestrzeń życiowa („Lebensraum”), teoria „Heartland” oraz pan-idee, zostały zestawione z ukraińską perspektywą narodową, tworząc oryginalny model współpracy regionalnej. Szczególne miejsce w jego projekcie zajmowała przestrzeń czarnomorska, zwłaszcza Krym, który myśliciel interpretował jako klucz do kontroli nad szlakami handlowymi, systemami rzecznyymi oraz strategicznymi regionami Kaukazu i Kaspiku.*

Słowa kluczowe: Jurij Lypa, Doktryna Czarnomorska, przestrzeń życiowa, pan-idea, Friedrich Ratzel, Rudolf Kjellén, Halford Mackinder, Karl Haushofer.

Статтю надіслано до редколегії 14.03.2026 р.
Статтю рекомендовано до друку 14.04.2026 р.